

УДК 330.341.1

JEL Classification: O12, O31

Богдан Федишин, Ірина Федишин

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

***Анотація.** Розглянуто стратегічний розвиток економіки на основі впровадження інновацій. На базі проведеного дослідження запропоновані підходи щодо покращення інноваційної політики.*

***Ключові слова:** інновація, науково-технічний прогрес, стратегія, наука.*

Богдан Федишин, Ірина Федишин

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ НА ИННОВАЦИОННОЙ ОСНОВЕ

***Аннотация.** Рассмотрено стратегическое развитие экономики на основе внедрения инноваций. На базе проведенного исследования предложены подходы по улучшению инновационной политики.*

***Ключевые слова:** инновация, научно-технический прогресс, стратегия, наука.*

Bohdan Fedyshyn, Iryna Fedyshyn

STRATEGIC DEVELOPMENT OF ECONOMY ON THE BASIS OF INNOVATIONS

***Abstract.** A strategic economic development based on innovation is viewed. On the basis of the research approaches to improve innovation policy are given.*

***Keywords:** innovation, scientific and technical progress, strategy, science.*

Постановка проблеми. Розвиток економіки України комплексу характеризується поєднанням науки й виробництва. Обов'язковими елементами виробництва виступають результати науково-технічних досліджень, нові технології, наукові програми, плани та прогнози, автоматизовані системи управління, системи наукової організації праці тощо. Дедалі зростаючу роль у виробництві відіграє наука, яка забезпечує теоретичну та практичну виробничу діяльність. Безпосереднім виявом цього стану є науково-технічний прогрес (НТП), який перетворився в головний чинник економічного прогресу. Для того щоб успішно здійснювати сучасне виробництво, необхідне знання основних об'єктивних тенденцій розвитку науки і техніки. Окрім того, глибоке розуміння процесів, пов'язаних з НТП, інноваційною діяльністю має враховуватися в стратегічному аспекті виробничої діяльності підприємства, галузі, регіону, держави.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Стратегію слід розглядати в розвитку, в чіткому усвідомленні її суті, тобто в сукупності глибинних зв'язків, відношень і внутрішніх законів, які визначають основні риси і тенденції. Сучасний етап інноваційного

процесу – це стабілізація НТП, поступовий перехід до інноваційної діяльності. Такий перехід полягає у задіянні не тільки технічних чинників, але й організаційно-маркетингових заходів.

Науково-технічний прогрес — це поступальний рух науки і техніки, еволюційний розвиток усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва на основі широкого пізнання і освоєння зовнішніх сил природи, це об'єктивна, постійно діюча закономірність розвитку матеріального виробництва, результатом якої є послідовне вдосконалення техніки, технології та організації виробництва, підвищення його ефективності.

Інновація – це більш широке поняття. Вона означає іншу якість засобів виробництва, яку досягають не шляхом дрібних покращень старого устаткування, а дискретно, поруч з ними, через введення нових засобів виробництва, систем його організації. Інновація – це не просто нововведення, а нова функція виробництва. Виробництво перетворюється з простого процесу праці в науковий процес, у технологічне застосування науки. [1]

В стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) зазначено, що „основою стратегічного курсу (економічного і соціального розвитку України), його базовим принципом має стати реалізація державної політики, спрямованої на запровадження інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави” [2,3].

Виходячи з сучасного стану вітчизняної економіки, в якій значна частина підприємств з різних причин працює нерентабельно, актуальною є проблема оздоровлення їх ділової активності. Проблемою є приведення у відповідність стратегії інноваційного розвитку підприємств до стратегії інноваційної моделі розвитку економіки держави.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12–14%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно розвинутих економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дійової державної системи стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними в останні 5 років поправками до відповідних бюджетних та інших законів.

Проте низький рівень наукоємності вітчизняного виробництва визначається не тільки дефіцитом грошей або браком стимулів і пільг. Фундаментальне значення має структура економіки. В українській економіці домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8–1%; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%. У цілому в Україні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7–1%. [4]

У структурі інновацій розвинених країн світу близько 60% здійснили прорив у високотехнологічних сферах економіки, і тільки 10-12% - це поліпшуючі інновації в традиційних галузях [5]. Сьогодні в Україні ситуація протилежна. Серед підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, домінують галузі нижчих технологічних укладів. В Україні 3-й і 4-й уклади разом становлять 95%, 5-й уклад-4,2%. Інвестиції в галузі 5-го укладу становлять 4,5% [6].

На світовому ринку практично відсутні програмні продукти українських програмістів. В Україні немає висококваліфікованих маркетинг-менеджерів, які були б спроможними

вивести високоякісний програмний продукт на світовий ринок. Крім того, недосконалою є система законодавчого забезпечення захисту інтелектуальної власності.

Поза увагою залишається інноваційна сфера малого підприємництва в українській економіці.

Аналізуючи інноваційну діяльність промислових підприємств Тернопільської області, слід відмітити, що лише 16,7% підприємств займаються нововведеннями. Так, у 2010 році із обстежених 239 підприємств лише 33 впроваджували інновації (рис. 1).

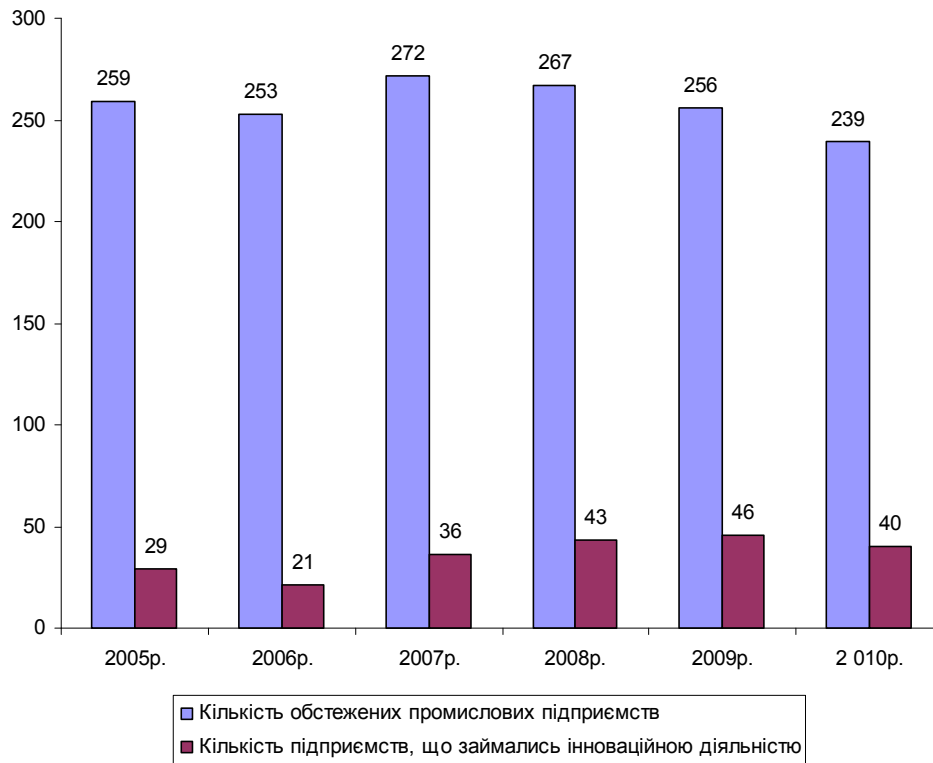

Рис. 1. Інноваційна діяльність промислових підприємств Тернопільської області

Інноваційною діяльністю в області протягом трьох років займалися 51 промислове підприємство, з них: 31 підприємство впроваджувало інноваційну продукцію (продукція вважається інноваційною протягом трьох років з моменту її впровадження), 18 підприємств впроваджували інноваційні процеси, 8 - організаційні інновації, 11 - маркетингові інновації.

У 2010р. загальний обсяг інноваційних витрат склав 8100,2 тис.грн. За напрямками витрат на інновації підприємства витрачали: на придбання машин, обладнання та ПЗ - 57,6%; на внутрішні науково-дослідні розробки - 25,9%; на придбання інших зовнішніх знань та інші витрати - 16,5%.

За джерелами фінансування 96,7% підприємств виконували інноваційні роботи за рахунок власних коштів, 2,7% - за рахунок коштів держбюджету, 0,6 % - коштами інших джерел.

У 2010 році 8 підприємств впроваджували нові інноваційні процеси. Ними впроваджено 21 новий технологічний процес (з них 7 - маловідходних, ресурсозберігаючих). 15 підприємств впроваджували інноваційну продукцію, ними впроваджено 87 інноваційних видів продукції (з них 6 видів машин, устаткування, прилади, апарати, тощо).

У 2010 році 3 підприємства придбали нові технології (технічні досягнення), ними придбано 84 одиниці нових технологій (технічних досягнень).

Інноваційну продукцію у 2010 році реалізовувало 31 промислове підприємство, з них 10 підприємств (32,3%) — продукцію, що є новою для ринку. Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку склав 37467,6 тис. грн. (0,8%).

Обсяг всієї реалізованої інноваційної продукції за 2010 рік склав 277422,1 тис. грн. (5,6% до обсягу реалізованої промислової продукції в області.)

Інноваційно активні підприємства діяли в промисловості по виробництву харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (7,1%), легкій промисловості (2,5%), машинобудуванні (2,5%).[7]

Такий стан призводить до економічної стагнації, втрати конкурентної здатності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Стратегічний розвиток економіки регіону, підприємства можливий лише за умови використання високих, енергозберігаючих технологій, нових матеріалів, нових організаційних форм господарювання. Це може забезпечити органічну єдність науки та техніки.

Сучасна техніка і технологія немислимі без втілення в них наукових досягнень. Якщо в минулі часи наука виступала як самостійна сфера діяльності, незалежна від інших чинників суспільного життя, то з певного часу вона починає входити в тісний зв'язок з іншими сферами діяльності людини. Особливо зростає її взаємозв'язок з виробництвом, технікою. Здійснюючи на них суттєвий вплив, вона сама вже не може прогресувати без них.

При характеристиці сучасного виробництва набуває величезного теоретичного і методологічного значення тенденція до технологічного застосування науки і неухильне поступове перетворення її у безпосередню продуктивну силу. Наука виступає в ролі суспільної продуктивної сили.

У сучасних умовах процес перетворення науки в безпосередню продуктивну силу здійснюється у двох взаємопов'язаних напрямках. По-перше, результати наукових досліджень втілюються в техніці, технології, у матеріальному виробництві взагалі, тобто наука виконує так звану матеріально-технічну функцію. Технічна орієнтація науки почала чітко проявлятися з часу промислової революції кінця XVIII — початку XIX ст. Відтоді відбувається бурхливий розвиток комплексу природничих наук, з'являються прикладні дослідження, технічні розробки, виробничі дослідження. По-друге, наукові знання втілюються в самих виробниках, у людях, їхніх світоглядах, творчих здібностях, тобто шляхом особистісної орієнтації науки. В майбутньому ці тенденції будуть все чіткіше проявлятися. Без інтелектуального розвитку людини-робітника, інженера, техника, організатора виробництва неможливий і успішний розвиток техніки, технології, їхнє використання у виробництві.

Таким чином, наука шляхом втілення її досягнень в техніці, в технологічних процесах, а також розвитку творчих здібностей, духовного вдосконалення учасників виробництва безпосередньо підсилює виробничі можливості людини і суспільства, а отже, є безпосередньою продуктивною силою інноваційних процесів.

Сучасний етап інноваційного розвитку все більше пов'язується з такими його пріоритетними напрямками, як: автоматизація, роботизація, кібернетизація, розвиток мікроелектроніки, біотехнології, інформатики, енергозберігаючих технологій.

Ядром, основою самої ж автоматизації виступає комп'ютерна техніка. Водночас дедалі більшу роль у житті суспільства відіграє інформатика. "Інформатика" — французький за походженням термін, що поєднав у собі два слова: "інформація" і "автоматика". Тому сучасний інноваційний етап можна назвати комп'ютерно-інформаційним.

Револьюційні зміни найважливіших параметрів електронно-обчислювальних машин за останні десятиріччя привели до кардинальних змін у галузі інформаційної техніки та технології, які можна визначити як перехід до так званої безпаперової інформації.

Інформатика в житті сучасного суспільства починає набувати винятково важливого значення. Зокрема, вона може здійснювати серйозний вплив на інтенсифікацію економіки, насамперед шляхом забезпечення оптимальних зв'язків між галузями промисловості, окремими підприємствами, а також шляхом вдосконалення управління, що спирається на інформатику. Від чітко поставленої оперативної інформації значною мірою залежить дотримання виробничої дисципліни.

Науково-технічний прогрес створює можливість для розвитку суспільства, а як використовуються наукові і технічні досягнення — залежить від конкретної соціально-економічної будови суспільства.

В перспективі буде необхідність у:

- зростанні питомої ваги висококваліфікованих робітників і спеціалістів, що зайняті обслуговуванням нової техніки і технології (це вивільняє трудові ресурси);
- підвищенні вимог до культурно-технічної та інтелектуальної підготовки кадрів;
- прискоренні структурних змін у співвідношенні сфер людської діяльності (перекачування трудових ресурсів із сільського господарства в промисловість, а з неї — в сферу науки, освіти, обслуговування). Це зумовлює зростання концентрації населення в містах, поглиблення міграційних процесів, значне скорочення робочого і збільшення вільного часу (звідси можливість гармонійного розвитку особистості);
- "інтернаціоналізації" суспільних відносин (зокрема, неможливо виробляти щонебудь в одній країні, не рахуючись з міжнародними стандартами, цінами на світовому ринку, з міжнародним поділом праці).

Стратегічний розвиток підприємств, регіону, галузі в майбутньому можливий лише на інноваційно-інвестиційній основі. При цьому держава повинна забезпечити єдність управління економікою з врахуванням економічних пропорцій, використання індикативного планування, більш широко делегувати регіонам повноваження з управління власністю, підприємствами, господарським комплексом в цілому. Регіональні органи фонду державного майна жорсткіше повинні ставитись до виконання договірних зобов'язань власниками придбаних підприємств. При найменших порушеннях договірних зобов'язань розривати угоди з врахуванням втрачених можливостей.

Територіальні державні органи управління несуть відповідальність перед населенням регіону, колективами підприємств і центральними органами управління: Кабінетом міністрів та Адміністрацією президента, не маючи реальних важелів впливу на економічну ситуацію, тим більше на стратегічний розвиток. Вони не володіють достатньою самостійністю, фінансовими ресурсами.

Важливим є зміщення соціально-економічної політики держави в регіони, на місця. У цьому напрямку повинна розвиватися політика держави, повинен відбуватися процес передачі частини прав і відповідальності на місця, посилюватись тенденції розвитку самоврядування. Регіони повинні активніше працювати в напрямку залучення інвестицій, як місцевих, так і закордонних. Регіональні інвестиційні інтереси сприятимуть стабільній діяльності підприємств всіх форм власності, впровадженню інновацій. При порушенні стабільного виробничого процесу регіон може перейти в розряд депресивних. Для відновлення виробництва на господарюючих суб'єктах потрібні великі кошти та час.

Головною метою регіональної стратегічної політики є:

- стабілізація виробництва;
- забезпечення економічного зростання;
- залучення інвестицій;
- впровадження інновацій;
- інвестиційна підтримка наукоємних виробництв;
- інвестиційна підтримка малих підприємств, що займаються розробкою новацій.

Цього можна досягнути за умов єдності державної та регіональної інвестиційної політики, скоординованого розвитку сучасних структур управління, єдності планування на основі ітерації, розробки державної концепції стратегічного розвитку економіки. На основі державної концепції регіони повинні розробити регіональні програми стратегічного розвитку. Період таких програм повинен охоплювати 8-10 років. На нашу думку, це найреальніший період для реального прогнозування та втілення в життя запланованих заходів.

Поряд із програмно-цільовим методом розвитку економіки на інноваційній основі повинні вдосконалюватись:

- податкова система, шляхом поступової відміни податків на інноваційні засоби виробництва, в тому числі і на ті, що завозяться з-за кордону;
- на державному рівні - нормативні документи, що направлені на м'яке та жорстке регулювання;
- на регіональному рівні – пільги щодо відведення земельних ділянок для інноваційно-спрямованих підприємств;
- оренда виробничих площ інноваційно-спрямованим підприємствам;
- залучення інвестицій, в першу чергу для тих підприємств, які використовують безвідходні технології.

Висновки. Стратегічний розвиток регіону країни, підприємства залежить від ефективного використання найновіших досягнень науки, техніки і технології, інновацій в цілому. В цьому плані важливого значення набуває ступінь інтелектуальної, фахової підготовки кадрів. Адже застосування таких прогресивних, принципово нових технологій, як електронно-променеви, плазмових, імпульсних, радіаційних, мембранних, біотехнологічних немислиме без висококваліфікованих робітників і спеціалістів. Важливим поступом вперед є створення організаційних форм управління, особливо щодо впровадження інновацій.

Для прискорення процесу утвердження в Україні інноваційної моделі розвитку економіки необхідним є посилення державного впливу на розвиток інноваційної діяльності. До першочергових заходів у такій сфері слід віднести збільшення фінансування інноваційної діяльності та сприяння розвитку малих і середніх інноваційних підприємств.

Використана література:

1. Федішин Б. П. Управління інноваційними проектами. Навчальний посібник / Б. П. Федішин, І. Б. Федішин. – ТНТУ, 2010. – 180 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність», м. Київ, 4 липня 2002 р., № 40-IV.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», м. Київ, 16 січня 2003 р., № 433-IV.
4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Проект).
5. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В. М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогноз., 2003. – 265 с.
6. Пирожков С. В. Проблеми прискорення інноваційного розвитку / С. В. Пирожков // Економіст. – 2005. – №4. – С. 31.
7. Статистичний збірник «Промисловість Тернопільщини у 2010 р.» – Головне управління статистики у Тернопільській області, 2010. – 101 с.

REFERENCES

1. Fedyshyn B. P. Management of innovative projects. [Upravlinnya innovatsiynomy proektamy]. TNTU, 2010, p. 180.
2. Law of Ukraine "On innovation activity"[Zakon Ukrayiny Pro innovatsiynu diyal'nist']. Kyiv, July 4, 2002, No. 40-IV.
3. Law of Ukraine "About priority directions of innovative activity in Ukraine" [Zakon Ukrayiny Pro priorytetni napryamy innovatsiynoyi diyal'nosti v Ukrayini]. Kyiv, January 16, 2003, № 433-IV.
4. The strategy of innovative development of Ukraine in 2010-2020 in Global Challenges (Project) [Stratehiya innovatsiynoho rozvytku Ukrayiny na 2010-2020 roky v umovakh hlobalizatsiynykh vyklykiv (Proekt)].
5. M. Heits. Ukraine's economy: strategy and policy for long-term development [Ekonomika Ukrayiny: strategija i politika dovhostrokovogo rozvytku]. Kyiv: Institute of Economic forecasting, 2003, p. 265
6. Pirozhkov S. V. Problems of accelerating innovation development [Problemy pryskorennya innovatsiynoho rozvytku]. Ekonomist, 2005, No. 4, p. 31
7. Statistical digest "Ternopil Industry in 2010" [Statystychnyy zbirnyk "Promyslovisht' Ternopil'shchyny 2010"]. Holovne upravlinnya statystyky u Ternopil's'kiy oblasti - Central Statistics Office in Ternopil region, 2010, p. 101

Статтю отримано 1 березня 2011 року

Рецензію на статтю дав д.е.н., проф. Андрушків Б. М.